

PM 2003 RVII (Dnr 327-762/02)

Frivilliga insatser för och av äldre

Borgarrädsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta följande
Stadsledningskontorets uppdrag avslutas med hänvisning till denna promemoria.

Föredragande borgarrådet Margareta Olofsson anför följande.

Ärendet

Kommunstyrelsen har givit stadsledningskontoret i uppdrag att komma med förslag om hur frivilligorganisationernas insatser bättre kan koordineras med äldres behov genom insatser från stadsdelsnämndernas sida.

Inledningsvis menar stadsledningskontoret att frivilligorganisationer gör ett ovärderligt arbete i staden och att frivilligt socialt arbete bygger på den enskilde medborgarens engagemang och lust. Mycket av det frivilligarbete som utförs av och för äldre i staden är knutet till den lokala stadsdelen. Stockholms stads äldreomsorgsplan 2001–2005 ger stadsdelsnämnderna i uppdrag att stimulera frivilliga insatser som ett komplement till socialtjänsten. Därför anser stadsledningskontoret att det är på stadsdelsnämnds nivå den huvudsakliga samordningen mellan organisationer och staden ska ske och också sker idag. Kontoret konstaterar att stadens stöd till frivilligorganisationerna inom äldreomsorgen i allt väsentligt är knuten till insatser för de äldre i stadsdelarna.

Centralt stöder staden frivilligarbete genom de verksamhetsbidrag socialtjänstnämnden delar ut varje år. Det största frivilligarbetet handlar oftast om enskildas informella hjälpinsatser visar en undersökning som Sköndalsinstitutet gjort i Stockholms län.

År 2000 hade samtliga stadsdelar en tjänsteman avdelad för att arbeta med utveckling av anhörigstödet. Stadsledningskontoret rekommenderar i sitt förslag stadsdelsnämnderna att ta kontakt med organisationerna för att diskutera en eventuell samverkan kring uppsökande verksamhet för att nå anhöriga som behöver stöd. Problem som föreningar och organisationer har är delvis ekonomiska, men framförallt att rekrytera frivilligarbetare.

Remisser

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande har remitterats till socialtjänstnämnden, äldreomsorgsberedningen och kommunstyrelsens pensionärsråd.

Socialtjänstnämnden

Förvaltningen delar helt uppfattningen att de frivilligorganisationer som verkar i Stockholm utgör ett viktigt komplement och alternativ till stadens insatser på flera områden för människor i utsatta situationer.

Socialtjänstnämnden stödde under 2002 cirka 150 olika organisationer genom verksamhetsbidrag och projektbidrag med sammanlagt nära 64 mnkr. Ett 20-tal av dessa organisationer riktar sig till äldre och deras anhöriga och det ekonomiska stödet för dessa uppgår till nära 6 mnkr. Ett av dess projekt är sedan år 2000 det s k PLUS-projektet – Ledare för äldre med Utländsk bakgrund i Samverkan. Projektet är ett samarbete mellan nio organisationer som driver verksamhet för äldre med utländsk bakgrund och det finansieras av regeringen och staden gemensamt.

En volontärbyrå har startats av socialtjänstnämnden.

Äldreomsorgsberedningen

Äldreomsorgsberedningen tillstyrker stadsledningskontorets förslag.

Kommunstyrelsens pensionärsråd

Kommunstyrelsens pensionärsråd tillstyrker stadsledningskontorets förslag.

Mina synpunkter

Frivilligorganisationernas verksamheter för äldre utgör ett värdefullt komplement till stadens egna verksamheter. Det är av stor vikt att de får ett bra stöd för att kunna bidra med sina kunskaper och erfarenheter. 78 procent av stadsdelsnämnderna i staden redovisar i en undersökning publicerad 2000 av Sköndalsinstitutet (Jegermalm & Whitaker) att de har någon form av samverkan med organisationer för frivilligt socialt arbete. Stadsdelsnämnderna ger dem ofta stöd genom ekonomiskt bidrag, genom att upplåta lokaler, ge utbildning eller liknande. Socialtjänstnämnden stöder genom verksamhetsbidrag stadsövergripande organisationer och föreningar.

Undersökningar som Sköndalsinstitutet har gjort visar att det inte är givet att man som förening vill ha en samverkan med kommunen utan att man i vissa fall vill känna sig obunden. Frivilligorganisationernas styrka ligger i att kunna vara obundna och arbeta på sina egna villkor.

Staden har ansvar för att de äldre får den vård och omsorg de behöver, för att genom uppsökande arbete försäkra sig om att alla äldre i behov av bistånd får sådant och för att anhöriga till äldre får det stöd de behöver. Detta ansvar får inte överlätas på frivilligorganisationerna även om samarbetet kan utvecklas.

Anhörigas insatser i äldreomsorgen är ovärderliga. Det stöd som ges idag ska utökas med en anhörigutbildning som ska ge grundläggande kunskaper i vård och omsorg enligt 2003 års budget. Tanken är också att bygga ut platser i korttidshem, växelvård och sociala dagverksamheter.

Sammanfattningsvis konstaterar jag att det pågår en fruktbar samverkan mellan stadsdelsnämnderna, socialtjänstnämnden och frivilligorganisationerna som kommer de äldre i staden till del. Ett flertal stadsdelar har personal avsatt för att arbeta med utveckling av anhörigstödet. Ett sätt att ytterligare utveckla denna samverkan kan vara att trycka upp informationsmaterial, upplåta plats på medborgarkontor eller bibliotek, vilket på många håll pågår även idag men det kan säkert ytterligare utvecklas. Samverkan mellan staden, frivilligorganisationer och medborgare kommer att ingå som en naturlig

del i den nya demokratiberedningen samt i utredningen om stadens politiska organisation.

Jag föreslår kommunstyrelsen besluta följande

Stadsledningskontorets uppdrag avslutas med hänvisning till denna promemoria.

Stockholm den 23 januari 2003

MARGARETA OLOFSSON

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden *Kristina Axén Olin, Sten Nordin* och *Mikael Söderlund* (alla m) enligt följande.

Majoritetens syn på frivilligt arbete är mycket oroande. Frivilligorganisationerna utgör för många inte ett komplement till den kommunala verksamheten utan ett alternativ.

I dag väljer 26% av de som är berättigade hemtjänst service från en annan än Stockholms stad och servicen finansieras via de ersättningar som avtalats mellan staden och de olika entreprenörerna. Detta är bra och det vore önskvärt om fler såg frivilligorganisationer likväl som företag som jämbördiga parter, inte som komplement inom ex. äldreomsorgen.

ÄRENDET

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande av den 21 februari 2002 är i huvudsak av följande lydelse.

Kommunstyrelsen har den 13 december 2000 (Dnr 627/99) givit stadsledningskontoret i uppgift att komma med förslag om hur frivilligorganisationernas insatser bättre kan koordineras med äldres behov genom insatser från stadsdelsnämndernas sida.

År 2001 fanns 650 frivilligorganisationer i länet. 63 procent av dessa driver någon typ av anhörigstöd. Kommuner och frivilligorganisationerna kompletterar varandra vad gäller insatser.

Det konkreta samarbetet med frivilligorganisationerna sker genom att kommunen hänvisar enskilda till de olika föreningarna, genom gemensamma diskussioner och genom att man i vissa fall driver verksamhet tillsammans.

Flertalet stadsdelar stöder föreningars väntjänst och uppsökande verksamhet. En del stadsdelsnämnder har personal anställda för att stödja frivilligarbete.

Forskning om frivilligarbete i Stockholms län

78 procent av stadsdelsnämnderna i staden redovisar i en undersökning publicerad 2000 av Sköndalsinstitutet (Jegermalm och Whitaker) att de har någon form av samverkan med organisationer för frivilligt socialt arbete.

Undersökningen visar det inte är givet att man som förening vill ha en samverkan med kommunen, utan att dessa i vissa fall vill känna sig obundna. Flera föreningar som organiserar pensionärer ger uttryck för att de av ideologiska skäl inte vill samarbeta med kommunen kring anhöriginsatser. Föreningarna anser att omvårdnad är kommunens ansvar och att pensionärer inte ska ta över det som åligger kommunen.

Sköndalsinstitutet har på ett seminarium i januari 2002 redovisat en ännu inte publicerad studie där man undersökt kommuners och frivilligorganisationers stöd till äldres anhöriga. Studien omfattade hela Stockholms län. År 2001 fanns 650 frivilligorganisationer i länet. 63 procent av dessa drev någon typ av anhörigstöd. Den vanligaste formen är besök och telefonkontakter. I den studie Sköndalsinstitutet gjort konstaterades att kommuner ger direkt stöd medan frivilligorganisationerna ger indirekt stöd; man kompletterar varandra. Stöd till de lokala frivilligorganisationerna ges bl.a. genom allmänna eller riktade bidrag till föreningar, genom att gratis upplåta lokaler och genom att erbjuda utbildning och handledning. Undersökningen visar dock att denna typ av stöd minskat de senaste åren. Tidigare studier (Jegermalm Whitaker 2000) av samma typ visar att Stockholms stadsdelsnämnder använder mer riktade bidrag än övriga kommuner i länet, vilka ger mer allmänna bidrag. 50 procent av frivilligorganisationerna i länet hade ingen form av ekonomiskt stöd från kommunerna och de ser sig inte heller som ett komplement till kommunerna. Dessa siffror gäller troligen även i Stockholm. I Stockholm sker samarbetet med frivilligorganisationerna genom att kommunen hänvisar enskilda till de olika föreningarna, genom att kommunerna bjuder in frivilligorganisationer till diskussioner och i vissa fall genom att man driver verksamhet tillsammans. Ett flertal av föreningarna har öppen verksamhet för äldre. 56 procent av förvaltningarna hänvisar enskilda till dessa träffpunkter, 44 procent av förvaltningarna bjuder in frivilligorganisationer i planeringen av projekt/verksamheter.

Stadsledningskontorets synpunkter

Frivilligorganisationer gör ett ovärderligt arbete i staden. Det mesta arbetet sker lokalt riktat mot pensionärer i stadens olika delar. Frivilligt socialt arbete bygger på den enskilda medborgarens engagemang och lust. Mycket av det frivilligarbete som utförs av och för äldre i staden är knutet till den lokala stadsdelen och till att volontärerna kan välja sina uppdrag och tider för dessa. Därför anser stadsledningskontoret att det är på stadsdelsnämnds nivå den huvudsakliga

samordningen mellan organisationer och staden skall ske. Det är också där den sker idag. Kontoret kan konstatera att stadens stöd till frivilligorganisationerna inom äldreomsorgen i allt väsentligt är knuten till insatser för de äldre i stadsdelarna.

Centralt stöder staden frivilligarbete genom de verksamhetsbidrag socialtjänstnämnden delar ut varje år. År 2002 delas sammanlagt 47,7 mkr. ut. Av dessa går knappt 6 mkr till organisationer och föreningar som riktar sig till äldre. Vissa av de föreningar som får dessa bidrag har även verksamhet för andra grupper, bl.a. för att överbrygga generationsklyftorna.

Reglerna för centrala verksamhetsbidrag säger att det skall stimulera stadens medborgare att i organiserade former engagera sig i frivilligt socialt arbete samt uppmuntra nya initiativ. Organisationerna skall arbeta stadsövergripande och vara ideella. De föreningar som riktar sin verksamhet till invånare i en viss stadsdel söker bidrag från denna.

Verksamheten skall vara ett komplement eller ett alternativ till stadens verksamhet, inte en ersättning. Direkta individstödjande verksamheter prioriteras. De verksamheter som får bidrag skall lämna verksamhetsberättelse, budget och annan relevant dokumentation som kan följas upp. Socialtjänstförvaltningen gör uppföljning av sin bidragsgivning genom årliga besök.

År 2000 hade samtliga stadsdelsnämnder i Stockholm en tjänsteman (anhörigkonsulent, projektledare eller dylik) avsatt för att arbeta med utveckling av anhörigstödet. I det arbetet ingår kontakter med frivilligorganisationerna som en naturlig del. På flera stadsdelsnämnder trycker förvaltningen upp informationsmaterial om vilka frivilligorganisationer som finns i stadsdelen. Detta material innehåller i allmänhet beskrivning av verksamheten, adresser, telefonnummer, tider för olika träffar och kontaktpersoner. Stadsledningskontoret rekommenderar stadsdelsnämnderna att bistå organisationerna med att sprida information och vid behov bistå vid tryckning.

Stadsövergripande arbete för och med frivilligorganisationer inom PLUS- projektet (Ledare för äldre med utländsk bakgrund i samverkan) som är ett samarbete mellan nio organisationer vilka driver verksamheter för äldre med utländsk bakgrund, socialtjänstförvaltningen samt äldreomsorgsberedningens kansli och integrationsförvaltningen. Syftet är att uppmärksamma de äldres situation, utveckla verksamheterna, göra dem kända samt skapa en dialog med politiker och tjänstemän. Projektiden är 2000-2002 och finansieras av regeringen och Stockholms stad.

Socialtjänstnämnden har fått i uppdrag att tillsammans med frivilligorganisationer initiera tillkomsten av volontärbyråer. Kommunstyrelsen har dock slagit fast att staden inte skall driva sådana, eftersom det strider mot hela idén med frivilligt socialt arbete. Det konstaterades att stadsdelsnämnderna kan överväga att låta intresserade organisationer erbjudas plats i stadens medborgarkontor, vilket även stadsledningskontoret anser vara lämpligt. I de fall medborgarkontor saknas kan andra lösningar, som bibliotek mm, sökas.

Socialtjänstnämnden kommer att under 2002 tillsammans med bl.a. integrationsnämnden anordna en frivilligmässa.

Frivilligarbete handlar oftast om enskildas informella hjälpinsatser. Undersökningar som Sköndalsinstitutet gjort i Stockholms län under år 2000 (Jeppson Grassman 2001) visar att en stor del av det informella arbete som görs inte är föreningsbundet. Det är inte heller enbart inriktat på att hjälpa anhöriga. I den nämnda undersökningen är det nästan 40 procent av den undersökta populationen som regelbundet hjälper grannar, vänner eller arbetskamrater. 35 procent av alla de som i denna undersökning fick informell hjälp var över 75 år.

Stadsledningskontoret rekommenderar stadsdelsnämnderna att ta kontakt med olika frivilligorganisationer för att diskutera en eventuell samverkan kring uppsökande verksamhet främst för att nå anhöriga m fl som behöver stöd.

Vid äldreomsorgsberedningens kanslis möten med äldreomsorgscheferna i staden har dessa möjlighet att delge varandra goda exempel på samarbete med frivilligorganisationerna. Problem som föreningar och organisationer har är delvis ekonomiska, men framför allt finns svårigheter att rekrytera frivilligarbetare.

Sammanfattningsvis kan sägas att det pågår en fruktbar samverkan mellan stadsdelsnämnderna och frivilligorganisationerna som kommer de äldre i staden till del. Idéer för ytterligare utveckling av detta kan vara att trycka upp informationsmaterial om organisationer och föreningar, att eventuellt upplåta plats på medborgarkontor för intresserade föreningar och

att ta kontakt med olika frivilligorganisationer för att diskutera intresse för samverkan kring uppsökande

REMISSER

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande har remitterats till socialtjänstnämnden, äldreomsorgsberedningen och kommunstyrelsens pensionärsråd för yttrande.

Socialtjänstnämnden beslutade den 28 maj 2002 att som svar på remissen återropa socialtjänstförvaltningens tjänsteutlåtande.

Ersätтарыttrande gjordes av ersättare *Jamie Bolling* (mp), *bilaga*.

Socialtjänstförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 6 maj 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen delar helt uppfattningen att de frivilligorganisationer som verkar i Stockholm utgör ett viktigt komplement och alternativ till stadens insatser på flera områden för människor i utsatta situationer.

Socialtjänstnämnden stöder i dag cirka 150 olika organisationer genom verksamhetsbidrag och projektbidrag med sammanlagt nära 64 mkr. Ett 20-tal av dessa organisationer riktar sig till äldre och deras anhöriga och det ekonomiska stödet för dessa uppgår till nära 6 mkr. De organisationer som socialtjänstnämnden stödjer ska, enligt riktlinjerna, arbeta stadsövergripande och de föreningar som enbart riktar sin verksamhet till invånare i en viss stadsdel söker bidrag från denna. De verksamheter som prioriteras är de som är direkt individstödande och som organiserar och aktiverar människor som behöver särskilt stöd. En av dessa målgrupper är ensamma äldre.

Som ett led i detta arbete bedrivs inom socialtjänstnämnden sedan år 2000 det sk PLUS-projektet – Ledare för äldre med Utländsk bakgrund i Samverkan. Projektet är ett samarbete mellan nio organisationer som driver verksamhet för äldre med utländsk bakgrund, socialtjänstförvaltningen, äldreomsorgsberedningens kansli och integrationsförvaltningen. Syftet med projektet är att uppmärksamma de äldres situation och behov, utveckla verksamheterna och göra dem mer kända och att skapa en dialog med politiker och tjänstemän. Projektet pågår till och med årsskiftet 2002/2003 och finansieras av regeringen och staden.

Förvaltningen fick i samband med budgeten för 2001 i uppdrag att ta initiativ till tillkomsten av en volontärbyrå i staden. Förvaltningen har vid två tillfällen sammanträffat med ett 10-tal organisationer för att diskutera frågan och av dessa möten har det framkommit att det finns ett intresse från organisationerna att inrätta en eller flera volontärbyråer i staden.

Socialtjänstnämnden beslutade i mars 2002 att, som svar på en skrivelse från Kristina Axén Olin m fl, tillsätta en utredning för att arbeta med startandet av en volontärbyrå. Uppdraget innebär bland annat att utreda och precisera syfte med och inriktning för en volontärbyrå, utreda organisation, bemanning och framtida ansvar för en volontärbyrå och att utreda alternativa finansieringsformer för en volontärbyrå. För detta uppdrag har en handläggare projektanställts under 5-6 månader. En lägesrapport om arbetet kommer att föreläggas nämnden i juni 2002.

Lanseringen av volontärbyrån kommer att ske i samband med den mäsä för frivilligt arbete som arrangeras i månadsskiftet augusti/september 2002 på World Trade Center i Stockholm. Mäsäen arrangeras i samverkan mellan socialtjänstnämnden, integrationsnämnden och idrottsnämnden och cirka 175 organisationer kommer att presentera sina verksamheter under mäsädagarna. Mäsäen riktar sig i huvudsak till allmänheten och syftet med mäsäen är att presentera organisationerna och inspirera människor att göra en frivillig insats.

Utrednings- och statistikkontoret (USK) har genomfört en enkätundersökning bland de organisationer som erhåller projekt- och verksamhetsbidrag från socialtjänstnämnden i syfte att

vidareutveckla samverkan med organisationerna. I enkäten undersöktes bland annat organisationernas uppfattning om stöd och service från förvaltningen, tillgängligheten till handläggare och organisationernas behov av utbildning och annat stöd. Av enkätsvaren framgår att mer än hälften av organisationerna uttryckte önskemål om olika utbildningsinsatser, i första hand kunskap om kommunens organisation, föreningskunskap, ekonomifrågor och bokföring. En stor del uttryckte också behov av samverkan med andra organisationer i nätverk mm. Förvaltningen avser att återkomma till nämnden med ett förslag om utvecklingsprogram för samverkan med organisationerna i enlighet med vad som framkommit av enkätsvaren.

Sammanfattningsvis är det förvaltningens uppfattning att det pågår ett gott samarbete mellan staden och de frivilligorganisationer för äldre som är verksamma i Stockholm. Stadsledningskontoret rekommenderar i sitt förslag stadsdelsnämnderna att ta kontakt med organisationerna för att diskutera en eventuell samverkan kring uppsökande verksamhet för att nå anhöriga som behöver stöd. Förvaltningen instämmer i denna rekommendation och menar att det är på det lokala planet som det nära samarbetet måste ske. Förvaltningen delar också förslaget uppfattning att idéer för ytterligare utveckling kan vara att trycka upp informationsmaterial, upplåta plats på medborgarkontor mm. Denna form av samarbete pågår redan idag och kan sannolikt utvecklas än mer.

Äldreomsorgsberedningen beslutade den 15 mars 2002 att tillstyrka stadsledningskontorets förslag till beslut.

Reservation anfördes av ledamoten *Ann-Marie Strömberg* (v), bilaga.

Kommunstyrelsens pensionärsråd beslutade den 7 mars 2002 att tillstyrka stadsledningskontorets förslag till beslut i tjänsteutlåtandet 2002-02-21.

RESERVATIONER M M

Socialtjänstnämnden

Ersättaryttrande av Jamie Bolling (mp) är av följande lydelse.

Alla insatser som görs för att stötta anhöriga är bra. Vi vet att anhöriga gör mycket stora insatser och stödet till dem behöver utvecklas på många sätt. Det är stadens ansvar att se till att äldre har en god livskvalitet och frivilligorganisationerna ska vara ett komplement i detta arbete. Staden kan aldrig överlämna ansvaret till frivilligorganisationerna även om samarbetet kan och bör utvecklas.

Kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning

Reservation av ledamoten Ann-Marie Strömberg (v) är av följande lydelse.

Äldreomsorgsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta att

1. stadsledningskontorets uppdrag anses slutfört
2. med anledning av stadsledningskontorets tjänsteutlåtande anföra följande.

Staden har ansvaret för att de äldre får den vård och omsorg de behöver, för att genom uppsökande arbete försäkra sig om att alla äldre i behov av bistånd får sådant och för att anhöriga till äldre får det stöd de behöver. Detta ansvar kan och får inte överlätas åt frivilligorganisationerna. Frivilligorganisationernas verksamheter utgör värdefulla komplement som skall stödjas av staden och frivilligorganisationernas kunskaper och erfarenheter skall tas tillvara i ett samarbete. Samtidigt ligger frivilligorganisationernas styrka i att kunna vara obundna och arbeta på sina egna villkor. Denna styrka går förlorad om frivilligorganisationerna binds upp av åtaganden som egentligen åvilar socialtjänsten och i praktiken blir ”utförare” åt socialtjänsten.